UNDERVISNINGSMATERIALE I FORBINDELSE MED

MACBETH

AV William Shakespeare

Regi, Tyra Tønnessen

Rogaland Teater høsten 2023

INNHOLD

Innledning

FØR FORESTILLINGEN

TEATER ER EN OPPLEVELSE, DEN KAN IKKE OPPLEVES FEIL.

OPPVARMING

Forventninger og førkunnskap

Dramatiker og stykket

HVEM ER HVEM I MACBETH

KORT HANDLINGSREFERAT

Rommet og dramatikken, verbale- og Ikke-verbale lokaliseringsteknikker

UNDER OG ETTER FORESTILLINGEN

OPPGAVER I FORHOLD TIL FORM OG ESTETIKK

Regi

Scenografi

Musikk og lyddesign

Lysdesign

TEMA

OPPGAVER I FORHOLD TIL TEMA, PERSPEKTIVERING

OPPGAVER I FORHOLD TIL PUBLIKUM

Innledning

Skolematerialet henvender seg til siste trinn på ungdomskolen og det videregående trinn. Opplegget er ment som inspirasjon til arbeid i klassen i forbindelse med teaterbesøket og kan benyttes som for- og etterarbeid av forestillingen.

Hvordan materialet benyttes er opp til hver enkel lærer og dere er hjertelig velkomne til å kontakte oss dersom det er spørsmål rundt oppgavene.

Lykke til.

Matilde Holdhus og Nina H. Godtlibsen.

matilde@rogaland-teater.no nina@rogaland-teater.no

FØR FORESTILLINGEN

TEATER ER EN OPPLEVELSE, DEN KAN IKKE OPPLEVES FEIL.

Det finnes ingen fasit på hvordan man skal gå fram i møtet med en teaterforestilling. Noen ganger kan det være fint å komme uten forkunnskaper og bare ta imot forestillingen og se hvor den tar deg hen. Andre ganger er det både gøy, og til stor hjelp, at man setter seg godt inn i forestillingen før man ser den.

2+2 er ikke alltid 4 i teatret. Regissøren har selvfølgelig en tolkning av stoffet, men hver eneste publikummer kommer inn i teatret med sin personlige bagasje som vil farge ens opplevelse av stykket. Man kan ikke diskutere om en teateropplevelse er rett og gal, men man skal kunne begrunne hvorfor man synes som en gjør.

Noen ting kan man bli enige om, det er det vi kan se og det vi kan høre. Scenografien, lyset, kostymene, rekvisittene og lyden, musikken og ordene og stemmene.

Disse inntrykkene danner grunnlaget for den personlige tolkningen og den personlige opplevelsen.

Foto, Grethe Nygaard

OPPVARMING

Oppgaven løses ved at man flytter seg til en “Ja-side” og eller en “nei-side” i rommet. mellom hver påstand skal elevene gå til utgangspunktet (i midten).

a) Påstander 2 valg

Jeg har vært på Rogaland Teater før

Jeg er redd jeg ikke kommer til å forstå noen ting.

Jeg tenker at Shakespeare er litt kjedelig.

Jeg har hørt tittelen Macbeth før.

Jeg forventer en tragedie med masse drap og blod.

På en skala fra 1 til 10

Jeg tror en krig kan få mennesker til å miste sin moral.

Jeg tror man lett kan komme til å ta umoralske valg for å oppnå vinning.

Jeg tror det er lett å gå over lik for makt og suksess

Jeg tror det er mye mellom himmel og jord som ikke kan forklares

Er våre valg skjebnestyrt?

Kan vi lære noe om livet med å se teater?

Jeg gruer meg til at gå i teatret

Dialogen: hvorfor står du der du står. Start en samtale med de nærmeste rundt deg. Lærerne spør inn til de forskjellige grupperinger. Det er lov å flytte plass hvis man endrer mening under samtalen.

Forventninger og førkunnskap

Jobb i par. Dere kan bruke internett.

1) Hvilke forventninger eller assosiasjoner får du av tittelen *Macbeth* av William Shakespeare?
2) Har du støtt på denne tittelen før? I hvilke sammenhenger?
3) Gå inn på www.rogaland-teater.no og les hva Rogaland Teater skriver om forestillingen. Hvordan er det det visuelle uttrykk? Hvordan "selges" forestillingen? Hva gjør dette med dine forventninger?
4) Hvem medvirker i forestillingen. Er det noen av disse skuespillerne du kjenner fra andre forestillinger eller film og tv? Hva gjør dette med dine forventninger?
5) Instruktøren er Tyra Tønnesen. Hvem er hun? Hva gjør det med dine forventninger?

Dramatiker og stykket

MOBILTELEFORSØK grupper av 4, la noen grupper svare på 1), og de andre jobbe med 2).

1) Dramatikeren William Shakespeare, verdens mest kjente skrivende menneske. Hvor mye kan dere finne ut om han, hans forfatterskap og hans samtid.

Bruk 6 minutters intensiv googling, flere forskjellige fakta fra flere forskjellige kilder ønskes. Det er ikke lov bare å bruke wikipedia. Jo mere fantastiske opplysninger jo bedre. Presenter deres funn.

2) "Macbeth" er kanskje det mest myteomspunnet stykket i vår vestlige verden, det sies for eksempel at stykket er forbannet. Søk på nettet og finn så mange fun facts rundt stykket dere klarer. 6 min.

Hva fant dere? Presenter for klassen.

HVEM ER HVEM I MACBETH

En kongelig fest, eller home coming went wrong.

Musikk: On the floor, Jennifer Lopez

Be 20 elever om å komme opp og lage en kongelig fest, vi trenger en konge, gjester, noen danser, flørter, krangler, eller bare prater. Etter gruppen har fastlagt sitt bilde, kan resten av klassen komme med innspill til alle er enige om at bildet representerer en fest.

Så setter læreren opp de forskjellige karakterene, så godt man kan, etter deres relasjoner. En konge, en prins, Macbeth og Lady Macbeth, osv. Bruk bildene i vedlegget.

Hver rolle får utlevert en replikk, som de sier når alle rollene er plassert.

Denne øvelsen gjør vi for å bli kjent med karakterene, og for å kanskje finne igjen replikker og roller under forestillingen.

Foto, Grethe Nygaard

UNDER OG ETTER FORESTILLINGEN

Hvordan man opplever en teaterforestilling kan variere fra dagsform til interesse for temaet den behandler, om man kjenner musikken, og om man forstår måten skuespillerne spiller på. Noen ganger går man ut fra en forestilling og er ferdig med den, andre ganger surrer den rundt i hodet lengre. Det er ikke alltid man kan sette ord på hvorfor man mislikte eller likte den forestillingen man nettopp har sett.

De neste oppgavene er ment som en hjelp til å huske og analysere forestillingen du har sett ved å bryte den ned i små biter for så å sette den sammen igjen.

1) Lag et kort handlingsreferat av hva dere så. *Hvem* traff vi*, hvor* var vi *og hva* skjedde. Prøv å gi en nøytral beskrivelse, uten å tolke.

2) Hva likte dere med forestillingen, det beste, det morsomste, det merkeligste, det dårligste, det mest rørende, det gjenkjennelige? Alt er lov, men dere SKAL begrunne deres meninger!

OPPGAVER I FORHOLD TIL FORM OG ESTETIKK

Foto, Grethe Nygaard

Regi er hvordan instruktøren har komponert forestillingen, helheten, energien, rytmen og tempoet. Regissøren er kunstnerisk ansvarlig for forestillingen. Regien bestemmer hvordan skuespillerne sier teksten, om de har en realistisk spillestil eller ikke, og om man spiller som om publikum ikke er til stede (fjerde vegg) eller om man tidvis snakker direkte til publikum. Ulik regi kan gi helt forskjellige forestillinger utfra samme manuskript eller samme tekst.

I teatermagasinet sier Tyra Tønnessen at *«(…) teater alltid er teater, vi må bort fra forestillingen om at vi kan skape en illusjon om at dette er noe annet enn teater. Vi prøver å få til en avtale med publikum der vi skal trigge assosiasjonsevnen. Så vi leter etter tegn på Skottland som skaper assosiasjonen, uten å prøve å skape Skottland. Det er en lek, men det er ikke tull»*

- Kan dere gjenkjenne noe av dette i regien i" Macbeth"?
- Var skuespillerne realistiske?
- Hadde skuespillerne samme spillestil gjennom hele forestillingen? Var de på scenen hele tiden? Hvordan var rytmen?
- Hvordan forholdt skuespillerne og karakterene de spilte seg til scenografien i rommet?
- Hvordan var stemningen?

Scenografi er et scenisk element som understøtter regien. Det er rommet skuespillerne befinner seg i, lyset, video, rekvisitter og kostymer. Noen ganger illustrerer scenografien miljøet scenen utspiller seg i, ute, inne, stue, kjøkken også videre. Scenografien kan være realistisk med riktige møbler, vinduer og vegger. Andre ganger kommuniserer scenografien mer abstrakt eller symbolsk, og har sine egne kommentarer til tematikken i teksten.

Om tanker bak scenografi og design til Macbeth

Jeg har tenkt mye på hva som skjer i verden nå til dags da jeg begynte å jobbe med Macbeth. Særlig krig i Ukraina. Krig i seg selv er ødeleggende og forferdelig, men hva skjer etter krigen? Hva skjer med menneskene som har opplevd krigen? Hva med ungdommene og barna? Vi som bor i fredelig land som Norge- kan vi forstå hvordan det er å oppleve krig? Mister familie medlemmer? Å måtte drepe andre? Prøve å leve videre som før?

Scenograf Leiko Fuseya,

- Hvordan var Leiko Fuseya sin scenografi i denne forestillingen?

- Hva så dere? Former, materiale, kostymene, motsetninger og likheter.
- Hvilke assosiasjoner gir scenografien deg?
- Understøtter scenografien tematikken? På hvilken måte?
- Scenograf, Leiko Fuseya, har sagt at *«Macbeth er på en måte et eventyr om ekteparet som har gått i feil spor etter krigen og om samfunnet som ble dratt ned sammen med dem og kjemper mot Macbeth til sist*». Hun bruker begrepet «eventyr» om Macbeth, er dette noe dere kan gjenkjenne eller få øye på i stykket?
- Scenografi og kostymedesign for Macbeth er mer symbolsk enn realistisk representasjon av mennesker og gjenstander- som kan være når som helst og hvor som helst. Finner dere eksempler på dette i stykket

Foto, Grethe Nygaard

Musikk og Lyddesigner benyttes i mange teaterforestillinger for å få publikum i en spesiell stemning eller for å kommentere det som skjer på scenen.

- Kan du si noe om musikken i Macbeth? Var det noen referanser fra musikk du har hør før? Husker du hvordan den ble brukt?

Foto, Grethe Nygaard

Lysdesign er et eget kunstnerisk uttrykk, lyset som scenografien kan understøtte forestillingen, gi naturlig lys, si noe om det er varm eller kaldt, morgen eller kveld, men lys kan også ha sin egen stemme eller uttrykk i forhold til stykkets tematikk og stemning.

- Hvordan var lyset i Macbeth?
- Symbolsk eller naturlig?
- Vare det noen spesielle effekter du lot merke til?

OPPGAVER I FORHOLD TIL TEMA, PERSPEKTIVERING

Her kan man, som i starten, bruke standpunktøvelser ved å la elevene flytte seg fysisk i rommet. Del rommet inn i tre områder, er «ja», et «nei» og et «annet». La elevene snakke sammen hvorfor de svarer det de gjør og la de drøfte det i plenum, elevene kan endre standpunkt og flytte seg til et annet felt.

1. Kan du finne paralleller mellom Macbeth og verdensbildet av i dag? Om «ja» på hvilken måte?
2. Kan helter bli for ambisiøse og misbruke sin makt? Om «ja», kjenner vi til noen eksempler?
3. Finnes det en «sovende» ondskap i oss alle, som kan vekkes til live i gitte situasjoner?
4. Har spådom, manifestering og magi noe plass i vår samtid?
5. Er mennesket alltid styrt av frivilje?
6. Er lojalitet like viktig i våre dager?

De neste spørsmålene er mer til diskusjon eller skriveoppgaver i klassen.

1. Er det noen av karakterene du får sympati med? Hvorfor?
2. Hvem av karakterene lady Macbeth eller Macbeth er mest skyldig i forbrytelsene?
3. Kapteinen dreper på oppdrag av Macbeth, kan han klandres for sine handlinger?
4. Det finnes såkalte klarsynte som hevder de kan hjelpe andre ved å se inn i framtiden. Kan det være situasjoner der det kan få store etiske konsekvenser?

OPPGAVER I FORHOLD TIL PUBLIKUM

Bok vs. teaterforestilling

Forfatteren av et episk eller lyrisk verk står alene i møte med sin leser. Det er gjennom ordene forfatteren skriver, og bildene leseren får i sitt hode at magien oppleves. For en dramatiker er det litt andre premisser som rår. Dramatikk er skrevet for å bli omsatt til en scenisk virkelighet – til teater av kjøtt og blod med skuespillere som handler. Dette vil i praksis si at dramatikeren ikke er alene om verket – den ferdige forestillingen. Instruktøren tolker teksten og viderefører sin lesning inn i et scenisk regikonsept. Regissøren samarbeider med musiker, scenograf, koreograf og skuespillere. Hver og en vil ta med seg noe av seg selv og sin lesning inn i forestillingen – det er teaterets natur.

Drøft forskjellene mellom det å lese en bok og det å oppleve en forestilling. Hva anser dere som de største forskjeller og hvilke konsekvenser for det for dere som leser eller publikum?

Film, serier eller teater

Mange sceneskuespillere jobber også med film og tv. Flere av skuespillerne i «Macbeth» har medvirket i tv-serier eller filmer. Det er store forskjeller på å jobbe med film og TV, som ikke nødvendigvis spilles inn kronologisk og det å stå på en scene her og nå.

Hva er forskjellen på å være publikum for de tre forskjellige uttrykksformene? Likheter forskjeller, hvordan oppleves det kollektivt og individuelt? Ingen ting er feil, bare husk å begrunn tankene.

Foto, Grethe Nygaard

ESTETISKE REFLEKSJONSOPPGAVER

Shakespeare og Shakespeares dramatikk, les teksten.

Fordypningsoppgave til de klassene som evt. har jobbet med tekstanalysen av originalteksten.

Scene 1 (Andre akt) ***Natt etter festen: Banquo går***

Banquo og Fleance med en fakkel.

BANQUO

Du, gutten min, hvor seint er det?

FLEANCE

Månen er nede. Har ikke hørt klokka.

BANQUO

Og månen går ned tolv.

FLEANCE

D´er seinere.

BANQUO

Åh, søvnen trekker i meg tungt som bly

men jeg kan ikke sove –!

Macbeth kommer med en fakkel.

Hvem der?

MACBETH

En venn.

BANQUO

Hva? Våken enda? Kongen gikk til sengs.
Han var i et uvanlig godt humør,
og delte ut til de som jobber hos deg.
Og denne diamanten til din kone -
få å ha vært den beste blant vertinner.
Han sluknet grenseløst fornøyd.

MACBETH

Nei, nei,
vi var jo ikke for´bredt.

BANQUO

Alt var bra.
Jeg tenkte på de rare søstrene –
De fikk litt rett om deg.

MACBETH

De har jeg glemt.
Men hvis vi skulle få en ledig stund
så kunne vi ha tatt no´n ord om saken
hvis du har tid.

BANQUO

Ja, når det måtte passe.

MACBETH

Hvis du vil støtte meg, om noe skjer,

så vil du vinne ære.

BANQUO

Ja, om ikke
jeg mister æren ved å jakte på den.
Hvis jeg kan fortsatt være ren og tro,
da kan vi snakkes ved.

MACBETH

Sov godt så lenge!

BANQUO

Takk, sov godt selv.

- Hva ønsker Banquo å oppnå med scenen?
- Hva ønsker Macbeth å oppnå med scenen?
- Hvem lyger, når?
- Mistenker Banquo at Macbeth vil foreta seg noe for å bli konge tror du? Og hvor i scenen kan du eventuelt se det?
- Denne scenen er på blankvers. Men et sted i teksten starter verselinjen med en trykktung stavelse og rytmen brytes. Kan du se hvor?

PERFORMANCE

Alle elever får utdelt et A3-ark. Hver elev skal fullføre en av disse setningene. Dersom det er elever som foretrekker å uttrykke seg gjennom å tegne er det greit.

- *Skjebne bestemmer…*

Jeg føler svik nå…

- *For meg er Makt …*

Musikk: Blick Bassy, låt: Hola Mè

Musikken settes på, og elevene kommer opp en av gangen og sitter seg på en stol foran klassen. Eleven finner roen og holder plakaten fram slik at den synes, eleven sitter helt nøytral i flere sekunder, før hen reiser seg og neste elev kommer opp. Man kan velge å benytte to stoler, da vil det være to elever oppe av gangen.

Alternativ oppgave:

Del klassen i to, halvparten på gulvet og resten i salen. La dem på gulvet spre seg godt ut på gulvet. Sett musikken på og la de to bakerste elevene gå langsomt fram mens de viser sine plakater. Når de kommer til en ny elev, tar eleven opp sin plakat og holder den tydelig fram mens eleven følger rekken videre til neste elev på gulvet. Til sist har de samlet alle elevene inn på en lang rekke av plakater. På felles impuls snur de seg, tar plakatene ned og går tilbake til plassene sine, blir stående helt stille til musikken er slutt.

Disse oppgavene gir elevene mulighet til å reflektere rundt stoffet gjennom en enkel «performance».

BAKGRUNNSMATERIELL MACBETH

Macbeth er et av William Shakespeares mest spilte stykker. I dette bakgrunnsmateriale vil vi gjennomgå stykkets handling, det historiske bakteppe og noen tematiske vinklinger. Vi vil også presentere noen av valgene som er tatt i denne oppsetningen av Macbeth på Rogaland teater i 2023.

Handlingsreferat

Når stykke starter er det krig i Skottland. De har blitt angrepet av Irland, støttet av Norge. Macbeth og Banquo er hærførere i kongens hær. Når vi møter dem første gang, har de to akkurat vunnet et stort slag og krigen ser ut til å gå mot en ende. På vei tilbake møter de tre hekser. Heksene hilser Macbeth med tittelen *Than av Cawdor*. En *than* er en skotsk adelstittel. Macbeth er than, men over et mindre område som heter Glamis. Heksene spår også at Macbeth skal bli konge. Til Banquo forteller heksene at han skal bli far til mange konger, men ikke bli konge selv. Banquo og Macbeth tar ikke heksenes spådommer altfor alvorlig, før et sendebud dukker opp og forteller at Macbeth har fått tittelen than av Cawdor. Hvis den første spådommen var sann, kanskje også spådommen om at han skal bli konge er det? Macbeth skriver et brev til sin kone, Lady Macbeth, hvor han forteller om spådommen fra heksene. Seiersfesten over krigens slutt skal holdes hos Macbeth. Lady Macbeth har fått brevet og øyner en mulighet for at Macbeth kan bli konge og hun dronning. Det eneste som de må gjøre er å drepe den sittende kongen, Duncan. Da vil spådommen bli sann. Macbeth tviler. Han har ingenting imot kongen. Men lar seg til sist overbevise av sin kone i løpet av festen.

Macbeth dreper kongen og legger dolkene hos to vakter som sover utenfor kongens rom. Det blir panikkartet stemning når det oppdages at kongen er drept på brutalt vis. Kongens sønn, Malcolm frykter for sin egen sikkerhet og flykter til England, Macbeth blir konge. Men Macbeth kjenner seg ikke trygg på tronen. Heksene sa jo at det var *Banquos* sønner som skulle bli konger. Macbeth og lady Macbeth har ennå ikke lyktes med å få barn. Han bestiller et drap på Banquo og hans sønn. Banquo blir drept, men sønnen klarer å slippe unna. Macbeth plages av det han har gjort. Han ser Banquos spøkelse. Samvittighetsnag blander seg med maktbegjæret og frykten for fremtiden. Han oppsøker heksene igjen. De forteller ham at han bør passe seg for Macduff,

men at han ikke trenger å frykte noen mann som er født av kvinne. Macbeth sender en soldat for å drepe Macduff. Men han er allerede flyktet til England, hans kone, barn og ufødte barn blir i stedet slaktet ned.

I England starter et gryende opprør mot Macbeth. Motstanden er ledet av Macduff og kongens sønn Malcolm er også med. I Skottland er Macbeth blitt mer og mer paranoid. Lady Macbeth er også blitt svært syk av alle drapene og tar livet av seg selv. Det avgjørende slaget står og Macbeth er til sist alene mot Macduff. Han forteller at ingen mann født av kvinne kan skade ham, men da avslører Macduff at han ble skåret ut av mors liv. Macbeth blir drept. Malcolm krones som konge.

Vil du fordype deg mer i Shakespeares tekst, se vedlagt manus. Ellers anbefales No fear shakespeare (NB. Deler av siden koster penger)
https://www.austinchronicle.com/daily/arts/2018-11-02/macbeths-myriad-of-misfortunes/

Tema
Macbeth er Shakespeare's mest "action-pacte" stykke. Det skjer utrolig mye, og det skjer utrolig fort. Det er som om overgangene mellom scenene er klippet som i en film, det skjer mye mellom scenene og ofte har det gått langt tid. *Macbeth* er dessuten Shakespeares korteste tragedie. *Hamlet* er til sammenligning nesten dobbelt så langt som *Macbeth*

Selv om det skjer masse, er spørsmålet om *hvem* som får *hva* til å skje i Macbeth er nesten like interessant som det som skjer. Macbeth får vite at han skal bli konge, og tar så grep for å få denne spådommen til å gå i oppfyllelse. Han dreper deretter flere personer for å holde på makten. Han handler for at hans skjebnes profeti skal bli oppfylt. Men hadde Macbeth blitt konge uten å ta grep selv? Og hadde han tatt grep uten at heksene fortalte han profetien? Er alt som skjer *skjebnebestemt,* eller et resultat av egne handlinger? Ser man det på denne måten stiller Shakespeares mest handlekraftige skuespill, spørsmål om hvem som egentlig handler eller har ansvaret for handlingene. Er det Macbeth som utfører dem? Er det Lady Macbeth som oppildner ham til det? Eller er det heksene, som driver ham til å jakte sin skjebne? Eller er disse heksene egentlig

bare en billig unnskyldning for rent maktbegjær? Macbeth og Lady Macbeth snakker så å si ingenting om hva de ønsker å gjøre med sitt embete, hva vil de endre med landet og hva vil de gjøre for folket? Det eneste de er opptatt av er makten i seg selv, holde på makten for enhver pris.

Når vi starter, har Skottland vært i krig lenge. En krig som i vår versjon på Rogaland teater, preger Macbeth og de andre karakterene og hvor traumet fra krigen ligger som en slags motor gjennom stykket. Hvor man på 1600-tallet kanskje tolket heksene i skuespillet som «ekte» hekser, kan vi i dag kanskje tolke dem som et produkt av krigen: et traume som ikke lar karakterene være i fred, men som tvert om oppildner til mer dreping og kaos, selv i fredstid.

«Et forhekset stykke»

Macbeth blir av mange teaterfolk ansett som et forbannet eller forhekset stykke og et stykke hvor ulykker og til og med dødsfall lurer rundt hvert hjørne. Grunnen til dette skal være at Shakespeare har funnet og brukt «ekte» hekseformularer til heksenes replikker. «Ekte» hekser skal ha blitt så fornærmet over dette at de på sin side kastet en forbannelse over stykket. Dette ga seg utslag allerede under urpremieren, hvor den unge gutten som skulle spille Lady Macbeth fikk en mystisk febersykdom før premiere og senere døde. Det var William Shakespeare selv som måtte ta over for ham i siste liten. Denne historien har noe sviktende kilder, men etter som årene har gått, har vi sikre kilder på en rekke ulykker både på og av scenen, som har rammet ulike oppsetninger av *Macbeth*.

Stykket ble etter premieren i 1603 ikke så mye spilt i England (mye fordi kong James ikke likte det så godt), men da det fikk sin nypremiere i London i 1670 blåste det opp til en voldsom orkan som drepte 1500 sjømenn og gjorde skader på London by for millioner. Det var *Macbeth* som ble spilt i 1895 da demonstranter bakset sammen over valget av en engelsk skuespiller i New York i 1849, her ble 22 drept og 46 alvorlig skadet og det var Macbeth som Abraham Lincoln leste høyt fra for sine venner på båttur, bare dager før han selv ble drept på et teater. Det rapporteres om både løse scenedeler og scenografi som har falt fra snorloftet i flere produksjoner og oppsetninger hvor skuespillere har dødd både på og av scenen. På Colliseum Theatre i Oldham sies det at

skuespiller Harold Nordmans spøkelse ennå går igjen, etter at han døde av skadene han ble påført under den siste sverdkampen mellom Macbeth og Macduff.

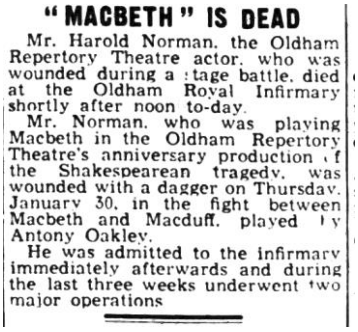

"MACBETH" IS DEAD

Mr. Harold Norman, the Oldham Repertory Theatre actor, who was wounded during a stage battle, died at the Oldham Royal Infirmary shortly after noon to-day.

Mr. Norman, who was playing Macbeth in the Oldham Repertory Theatre's anniversary production of the Shakespearean tragedy, was wounded with a dagger on Thursday, January 30, in the fight between Macbeth and Macduff, played by Antony Oakley.

He was admitted to the infirmary immediately afterwards and during the last three weeks underwent two major operations

Anmeldere har også dødd under mystiske omstendigheter, for eksempel etter Orson Wells Macbeth-versjon, hvor regissøren hadde byttet ut hekse-versene med et woodo-rituale. Etter at Percy Hammond, en anmelder fra The Herold Tribune hadde slaktet forestillingene, laget skuespillerne en woodo-dukke av ham som de stakk nåler i. Dette syns Wells visstnok var morsomt, helt til Hammond døde uventet. Av skuespillere vi kjenner til i dag kan det nevnes at Charlton Heston ble brannskadet etter at buksene han hadde på som Macbeth var blitt dynket i parafin og Alec Baldwin fikk skåret opp hånden på en medspiller i 1998.

Listen over ulykker, branner, dødsfall og opptøyer er uendelig lang, noe som har fått skuespillere og teaterfolk til å unngå å nevne tittelen «Macbeth» når de er inne i en teaterbygning. De bruker i stedet dekknavn som «det skotske stykke» eller «Macbee» når de skal snakke om det eller om tittelrollen. Det er flere måter å «oppheve» forbannelsen på skulle man være så uheldig å plumpe uti med navnet, nemlig ved å gå ut av teaterbygningen og gå tre ganger rundt den, banke tre ganger i treverk, snurre tre ganger rundt seg selv, spytte seg over skulderen, eller be salig Shakespeare selv om å rense luften ved å sitere Hamlet:

"Angels and Ministers of Grace defend us!
Be thou a spirit of health or goblin damn'd,
Being with thee airs from heaven or blasts from hell,

Be thy intents wicked or charitable,
Thou comest in such a questionable shape that I will speak to thee."

Men skal man helle litt isvann i blodet, så er *Macbeth* et av verdens mest spilte stykker. Det er også over 400 år gammelt, noe som rundt regnet gjør at vi snakker om en 40-50 000 produksjoner sammenlagt. Hadde man ettergått et annet stykke med like mange produksjoner, ville man kanskje ha funnet likså mange mystiske hendelser?

En annen teori rundt hvorfor ordet *Macbeth* ikke skal nevnes, er nettopp stykkets popularitet. *Macbeth* var en sikker publikumsvinner og spilte man i et annet stykke, var det et tegn på at den forestillingen ikke gikk bra, at folk begynte å tiske og hviske om at det var på tide å sette opp *Macbeth* i stedet.

Her kan du lese mer: https://www.austinchronicle.com/daily/arts/2018-11-02/macbeths-myriad-of-misfortunes/

Shakespeare og Shakespeares dramatikk
William Shakespeare (1564-1616) regnes som den største engelskspråklige forfatteren gjennom tidene og dramatikeren over dramatikere. Hans verker er fremdeles de mest spilte over hele verden og det lages stadig nye filmer og kunstverk basert på hans verker.
Shakespeare skrev 39 skuespill, foruten sonetter og lengre dikt. Blant disse er *Romeo og Julie*, *Hamlet*, *En midtsommernattsdrøm, Kong Lear* og *Macbeth* de mest spilte og som regnes som noe av det ypperste innen verdenslitteraturen. Vi vet forbløffende lite om Shakespeares liv, og det har derfor blitt utforsket flere teorier rundt hans forfatterskap. I 2023 avgjorde en fiktiv domstol i England at mannen bak William Shakespeares verker, er William Shakespeare selv.

Her kan du høre mer om Williams Shakespeares liv: https://radio.nrk.no/podkast/historiske_kjendiser/l_ab29313f-1406-4d8d-a931-3f14065d8d95Den første utgivelsen av Shakespeares samlede verker kom i 1623 (first folio) og var delt inn tragedier, komedier og historiske spill. Shakespeares tragedier følger som regel en fem-akts struktur som i klassisismen, men har et mer løssluppent forhold til tid-, sted- og årsak-

virkningssammenheng. Mange av Shakespeares tragiske helter blir satt i en ny situasjon som er fremmed for dem. Når de prøver å manøvrere i denne nye verdenen går det dårlig. Tragediene hans peker mot døden.

I Shakespeares komedier er det mest brukte temaet kurtise, ekteskapsinngåelse, og forviklingen som følger. Forkledning om ombytting av kjønn er også vanlig, noe som kan leses som en kommentar til de strenge reglene om kvinne og manns-besetning i det Elisabetanske teatret. Det var nemlig bare menn som fikk stå på scenen på den tiden. Hos Shakespeare er ikke komedien nødvendigvis en motsetning til tragedien og flere av komediene har tragiske trekk. Komediene peker mot en lykkelig slutt og en ny begynnelse.

De historiske skuespillene består av flere serier om de engelske kongene. Disse dramaene fokuserer på politikk og kampscener brukes som virkemiddel. De historiske stykkene refererer til hverandre, man ser både tilbake og framover i tid.

Shakespeare skrev stort sett på blankvers, en verseform som består av fem trykklette verseføtter (jamber) og som er uten enderim. Blankverset spiller en sentral rolle i hvordan drivet i teksten manifesterer seg og for å sette ut hvilke ord som er sentrale i replikkene. Det ligger altså også mye tolkning og regi i hvilke ord som blir trykktunge og hvilke som blir lette i en shakespearetekst. Det er vanlig at folkelige karakterer, for eksempel tjenere, ikke snakker i blankvers, men heller i vanlig prosa. Når blankverset og rytmen brytes, gir den også en effekt og gjør at akkurat dette ordet blir fremhevet.

Shakespeare var medlem av, - og skrev for, flere skuespillertrupper, før han sluttet seg til *The Lord Chaimberlands men*, hvor han også var medeier. Han skrev én komedie og én tragedie per sesong. Teater var forbudt i London sentrum og de tyvetalls teaterhusene som ble bygget mellom 1567-1625, lå alle utenfor byens grenser. I 1997 ble The Globe rekonstruert og bygget opp 200 meter unna der det gamle stod, etter gamle tegninger.

The Lord chaimberlands men var støttet av dronning Elizabeth 1 og hadde navn etter Lord chaimerland of the houshold, som hadde ansvaret underholdning, kunst og kommunikasjon ved hoffet. Det shakesperianske teater er kjernen i det man kaller det Elizabethanske teatret. Et teater som kjennetegnes av flere små faste trupper, at bare menn fikk spille teater og en teaterscene hvor publikum sto eller satt i rundt en firkantet scene. Teatret som metafor på verden eller livet kan også sies å være en slags grunnstein i det Elizabethanske teatret: «hele verden er en scene» sier Jaques i *As you like it,* i en tid hvor England ekspanderte, kolonialiserte og satte seg selv som hovedrolleinnehaver i verden.

Da Elizabeth 1, døde i 1603, skiftet Shakespeares teaterkompani navn til *The kings menn.* Det var nemlig kong James 1, som overtok etter Dronning Elizabeth. Macbeth er det første stykket Shakespeare skriver under James 1.s styre. Leser man *Macbeth* med dette i mente, kan man få øye på hvordan Shakespeare bruker stykke for å innynde seg hos den nye kongen. For det første er nok ikke valget av Skottland valgt tilfeldig. Kong James var skotske født og det første britiske overhode som regjerte både over Skottland og England. Prins Malcolm, kan med andre ord sees på som en slags sceneversjon av Kong James; stykket slutter med at han krones til konge og med støtte fra England, bringer fred og gode utsikter til Skottland. James var dessuten veldig opptatt demonologi og hadde skrevet en bok som flittig ble brukt for å identifisere

hekser. Et enda større vink til den nye kongen, er karakteren Banquo og hans sønn Fleance. Macbeth er nemlig på et annet verk; Rafael Holinshed krønike om Skottland, England og Irland. (Populært kalt *Holished Chronicles*) Disse krønikene var godt kjent blant folk i England, og en engelsk publikummer som så Macbeth på 1600-tallet må ha kunnet nikket gjenkjennende til både navn og hendelser. Holishedkrønikene regnes i dag som et fiksjonelt verk, selv om faktiske personer opptrer. Blant dem en Mac Bethad mac Findlaích som var konge i Skottland rundt år 1000. I Holished-krønikene opptrer også Banquo og hans sønn Fleance. På Shakespeares tid, anså man krønikene som historiske dokumenter, og at Banquo dermed også var en historisk karakter. James 1 slektstre mente man å kunne spores direkte til Banquo, noe James også brukte som argument i sin rett på tronen. Derfor er det ikke tilfeldig at Heksene spår at Banquo ikke selv vil bli konge, men «men far og rot» til flere konger. I dag er man usikker på om Banquo i det hele tatt har eksister, og dermed også om det finnes et slektskap mellom ham og James 1.

Skal man se vår forestilling på Rogaland teater, har disse historiske referansene og vinkene kanskje ikke så mye å si, men et 400 år gammelt teaterstykke kan også leses som en historisk kilde for å finne ut mer om tiden det ble skrevet i og ikke minst hvordan man laget og spilte teater.

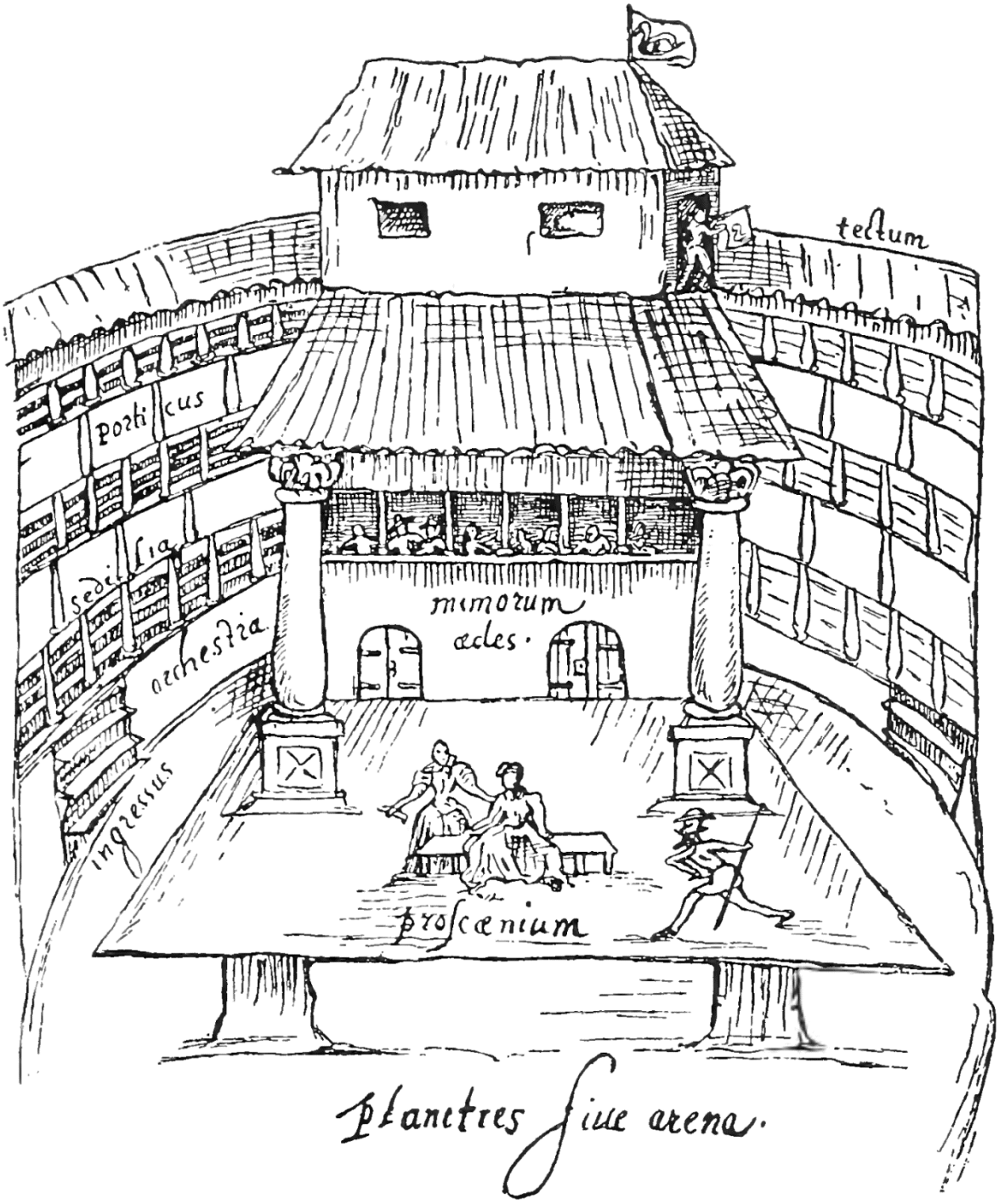

Planctres siue arena.

MACBETH

- thane (adelsmann) av Glamis, hertugen av Cawdor og kongen av Skottland

«Er det en dolk – det jeg ser foran meg

Jeg har deg ikke – men: Jeg ser deg fortsatt.

Er du en fantasi-dolk, en slags hildring

som skapes i min overkokte hjerne?» (2. akt)

LADY MACBETH

- Gift med Macbeth

«Helvete er grumsete.

Hva – vil aldri disse hendene bli rene? Her er fortsatt lukten av blodet. All parfymen i Arabia kan ikke sukre denne lille hånda.» (5. akt)

SEYTON

- Macbeths våpendrager

«Hun er ikke syk,

Men mere plaget av en mengde syner

Så ikke hun får hvilt.» (5. akt)

BANQUO

- venn av Macbeth og generalen for kong Duncans hær

«Jeg tenkte på de merkelige søstra`n.

De fikk litt rett om deg.» (2. akt)

FLANCE

– sønn av Banquo

«Far, det er seint.» (2. akt)

DUNCAN

- Kong Duncan av Skottland

«Min Cawdor, jeg har plantet deg i dag, og jeg skal flittig sørge for din vekst.

Til fruen- står jeg nå i evig gjeld.

God natt.» (1. AKT)

PRINS MALCOLM

- sønn av kong Duncan og arving til den skotske tronen

«Ja, la oss gråte sammen over Skottland.

Macbeth den jævlen, har gjort flere forsøk

på å få tatt meg her, og derfor er jeg

forsiktig nå med hvem jeg viser tillit.» (4. AKT)

KAPTEINENS KJÆRESTE

Gråter

KAPTEINEN

«Jeg sier dere skjebnen er ei hore

Et jævla falskt og ekkelt opprørskludder»

eller

«Jeg er en mann, min konge.»

MACDUFF

- thane (adelsmann) av Fife

«Da skal du vite at

Macduff ble skåret ut fra sin moders buk før tiden» (5. akt).

UNGE MACDUFF

- sønn av Macduff

«Nå har han drept meg, mor. Jeg ber deg, løp!» (4. akt)

LADY MACDUFF

– gift med Macduff

«jeg er på denne jorda – her hvor ondskap

blir høylytt prist, mens gode gjerninger

blir sett som idiotisk.» (4.akt).

SOLDATEN

«Vel, vi marsjerer,

og viser lydighet til den vi skal.

Vi møter ham som er vår medisin,

og gir, med ham, hver dråpe av oss selv

til landet er blitt friskt.» (5. akt)

SOLDATENS KJÆRESTE

SKÅL!

ROSS

- thane (adelsmann)

Hvem greier vel å være både klok

og skremt samtidig, rasende og rolig?

UNGE ROSS
– sønn av Ross

« Ja, nå er tiden inne!

Løst tankespinn og håp er lite verd

en sak som denne avgjøres med sverd.

La krigen bryte ut!» (5. akt)

UNGE ROSS SIN KJÆRESTE

Gråter

HEKS 1

«Rett er galt og galt er rett» (1 akt).

HEKS 2

«Trøbbel dobbelt opp fordobler.

Flammen brenner, gryta bobler.» (4. akt)

HEKS 3

La oss gjøre gryta varm

putt først i en råtten tarm.

Padde med et giftig skinn

kokes så forsiktig inn (4. AKT)